

УДК 378.14:[504+613]

Н. І. ГОДУН, Т. Г. КЕБКАЛО, О. М. МИЗДРЕНКО, Н. А. ХАРЧЕНКО, М. А. БУЦ

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ОСНОВ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ В УМОВАХ МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВОЇ СИСТЕМИ

У статті проаналізовано сучасні форми навчання та викладання основ безпеки життєдіяльності у педагогічному ВНЗ в умовах модульно-рейтингової системи, окреслено сучасні методи викладання дисципліни для забезпечення якісного формування морально-особистісних, професійно-педагогічних якостей майбутнього педагога. Одним з основних завдань викладання курсу безпеки життєдіяльності є забезпечення повноти знань, умінь і узагальнення знань, зведення їх у систему. Функцію узагальнення курс може виконати певною мірою, якщо на момент його вивчення студент оволодів максимумом знань, які необхідно узагальнити. Розробка та практична реалізація програм медико-біологічних дисциплін із поглибленим валеологічним змістом дозволить із перших курсів розпочати послідовну і систематичну роботу з формування компонентів викладання курсу безпеки життєдіяльності майбутньому вчителю.

Ключові слова: форми навчання, лекція, семінарське заняття, лабораторно-практичні роботи, самостійна навчально-пізнавальна діяльність студента.

В статье проанализированы современные формы обучения и преподавания основ безопасности жизнедеятельности в педагогическом ВУЗе в условиях модульно-рейтинговой системы, очерчены современные методы преподавания дисциплины с целью обеспечения качественного формирования морально-личностных, профессионально-педагогических качеств будущего педагога. Одной из основных задач преподавания курса безопасности жизнедеятельности является обеспечение полноты знаний, умений и обобщения знаний, объединения их в систему. Функцию обобщения курс может выполнить в определенной степени, если на момент его изучения студент овладел максимумом знаний, которые необходимо обобщить. Разработка и практическая реализация программ медико-биологических дисциплин с углубленным валеологическим содержанием позволит с первых курсов начать последовательную и систематическую работу по формированию компонентов преподавания курса безопасности жизнедеятельности будущему учителю.

Ключевые слова: формы обучения, лекция, семинарское занятие, лабораторно-практические работы, самостоятельная учебно-познавательная деятельность студента.

The article analyzes modern forms of teaching the fundamentals of life safety in a pedagogical university in the conditions of a modular-rating system, outlines modern methods of teaching discipline in order to ensure the qualitative formation of the moral, personal, professional and pedagogical qualities of the future teacher. One of the main tasks of teaching the course of life safety is to ensure the completeness of knowledge, skills and generalization of knowledge, bringing them into the system. The function of generalization can be fulfilled to a certain extent, if at the time of its study the student has mastered the maximum of knowledge that must be generalized. The development and practical implementation of programs of medical and biological disciplines with in-depth valeological content will allow from the first courses to begin a consistent and systematic work on the formation of the components of teaching the course of life safety for the future teacher.

Keywords: forms of training, lecture, seminar activity, laboratory and practical works, independent educational and cognitive activity of the student.

Вступ. Визначальною фігурою у виховному процесі школи є вчитель. На вчителів в широкому розумінні завжди тримається не лише освіта, а й держава в цілому. У Національній доктрині розвитку освіти і Державній програмі «Вчитель» цілком правильно наголошується, що саме вчителю належить ключова роль в освіті. А вже через діяльність педагога відбувається становлення громадянина як особистості та фахівця, зміцнюється інтелектуальний та духовний потенціал нації.

«Учитель схожий на садівника і хірурга водночас. На хірурга – тому що повинен видаляти з душі неправильні переконання, що склалися. На садівника – тому що повинен садити дивні квіти людяності. Людина, котра вибрала цю святую посаду, зобов'язана сама себе зв'язати з вищими критеріями: тут вже неприпустимі слабкості, які прощаються звичайним людям, адже вчитель – це не тільки професія, це і поклоння. Ще краще сказати – служіння».

Професію вчителя називають вічною. Вона – одна з найдавніших професій. А вже саме через спеціально організовану педагогічну діяльність опановують всіма іншими професіями. Необхідність передавання накопиченого виробничого, соціального і духовного суспільного досвіду новим поколінням, підготовка

цих поколінь до життя і праці привела до того, що навчання і виховання дуже рано виділились у самостійну суспільну функцію.

Сучасні вимоги до педагога висвітлені у законі «Про загальну середню освіту»: «Педагогічним працівником повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки у навчальних закладах середньої освіти».

Аналіз літературних даних та постановка проблеми. Ядром дидактико-методичної координації в навчальному процесі є підручники та навчальні посібники, які традиційно виконують інформаційну, трансформаційну, координуючу та розвивально-виховну функції і є основним джерелом знань у системі професійної підготовки. Аналіз навчальної літератури останніх років засвідчив, що на цей час в Україні видано певну кількість підручників та навчальних посібників із курсу основ безпеки життєдіяльності, загальної екології [3, 4, 8], екології людини

© Н. І. Годун, Т. Г. Кебкало, О. М. Миздренко, Н. А. Харченко, М. А. Буц. 2017

[1, 6] та валеології [5]. Безперечно, що кожному з них властиві свої особливості як за структурою, змістом, складністю, так і за послідовністю формування спеціальних понять. Для навчального процесу необхідна оригінальна навчальна література, побудована за принципом інтегрованих зв'язків курсу безпеки життєдіяльності з екологією, валеологією, професійно спрямована, з урахуванням специфіки та фахової спрямованості професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя. У зв'язку з цим актуальним є створення сучасних авторських навчальних посібників із курсу основ безпеки життєдіяльності, необхідних для повноцінного забезпечення навчально-методичного комплексу [3, 8].

Виклад основного матеріалу. Курс основ безпеки життєдіяльності утвердився в навчальних планах вищих педагогічних навчальних закладів усіх спеціальностей. У процесі вивчення цього курсу студенти ознайомлюються із психофізіологією життєдіяльності людини та шляхами її оптимізації; характеристиками навколишнього середовища, його небезпечними факторами та наслідками їх впливу на організм людини; засобами і методами підвищення безпеки й екологічності технічних засобів та технологічних процесів; основними положеннями теорії ризику; способами захисту людини від вражаючих факторів аварій і катастроф природного і техногенного характеру; основами проведення рятувальних та інших невідкладних робіт [3; 8].

При вивченні проблем безпеки життєдіяльності екологічні аспекти здоров'я людини мають пріоритетний характер. Це надає курсу основ безпеки життєдіяльності статусу одного з провідних у процесі набуття валеологічної освіти майбутнім вчителем та формуванні його еколого-валеологічної культури [1; 2]. Як і будь-яка інша навчальна дисципліна вищого педагогічного навчального закладу, цей курс повинен мати професійну спрямованість, у його змісті в однаковій пропорції відобразитися валеологічні, загальнонаукові, загальнокультурні та психолого-педагогічні знання, які безпосередньо стосуються формування загальної культури майбутнього вчителя та його готовності до професійної діяльності в школі.

Одним з основних завдань викладання курсу безпеки життєдіяльності є забезпечення повноти знань, умінь і узагальнення знань, зведення їх у систему. Функцію узагальнення він може виконати певною мірою, якщо на момент його вивчення студент оволодів максимумом знань, які необхідно узагальнити. Відповідно до місця в навчально-виховному процесі, то зазначений курс має бути завершальним. Розробка та практична реалізація програм медико-біологічних дисциплін із поглибленим валеологічним змістом дозволить із перших курсів розпочати послідовну і систематичну роботу з формування компонентів викладання курсу безпеки життєдіяльності майбутньому вчителю. Цілеспрямований процес формування потребує не тільки внесення доповнень і змін до чинних програм та розробки нових, але й створення відповідних навчально-методичних комплексів із тих медико-біологічних дисциплін, через які буде безпосередньо здійснюватися формування фахова підготовка майбутнього вчителя. Виходячи із загаль-

них характеристик навчально-методичного комплексу як відкритої системи дидактичних засобів [9] та функцій, які на нього покладаються, він, з одного боку, дозволяє організувати самостійний пошук у вирішенні відповідних навчальних завдань окремого студента, а з іншого - спрямувати колективну роботу всієї групи студентів. Навчально-методичний комплекс є одночасно і носієм змісту процесу навчання, і методом фіксації цього змісту. Використання навчально-методичних комплексів сприяє активізації свідомого набуття якісних валеологічних знань; посилює формування моральної відповідальності за здоров'я людини; дозволяє певною мірою вирішити суперечності між стрімким зростанням обсягу і змісту навчального матеріалу та індивідуальними можливостями студентів щодо свідомого засвоєння цього матеріалу; забезпечує розвиток пізнавальних здібностей, творчого мислення, уміння самостійно працювати.

У сучасних умовах інформатизації широко впроваджуються електронні програмно-методичні навчальні комплекси, які можна з успіхом використовувати у викладанні курсу безпеки життєдіяльності. Вони створюють нові можливості для моделювання та демонстрації різноманітних природних процесів і об'єктів; сприяють підвищенню інтересу й загальної мотивації навчання завдяки новим формам роботи і причетності до пріоритетного напрямку науково-технічного прогресу; активізують навчання завдяки використанню привабливих і швидкозмінних форм подання інформації; підвищують ефективність навчального процесу, зокрема, забезпечують індивідуалізацію та диференціацію навчання при різноманітній підготовці; дозволяють об'єктивно перевірити та оцінити рівень навчальних досягнень студента [7;9]. Ефективність програмно-методичних навчальних комплексів з курсу безпеки життєдіяльності можлива лише за умови залучення при їх використанні сучасних засобів комунікації, у тому числі мережі Internet. Це забезпечить відповідні умови для ознайомлення студентів із численними базами даних і знань різноманітного призначення, із сучасним інструментарієм технології мультимедіа, із можливостями використання засобів телекомунікації на рівні синтезу комп'ютерних мереж і реалізації телефонного, телевізійного, супутникового зв'язку, із метою інформаційної взаємодії та інформаційного забезпечення як окремих користувачів, так і навчальних закладів.

Щодо конкретних форм організації навчальної діяльності студентів у вивченні курсу безпеки життєдіяльності, то найбільш поширеними традиційно є лекції, семінарські та лабораторно-практичні роботи. Кожна з організаційних і традиційних форм навчання характеризується своєю структурою та принципами упорядкованості її елементів.

Лекція як найбільш поширена форма передачі та сприймання навчальної інформації, дає можливість послідовно і систематично викладати матеріал, виділяючи в темі, що вивчається, головне, акцентуючи увагу студентів на найістотніших аспектах та економно використовуючи час. Слід звертати велику увагу на те, щоб з курсу безпеки життєдіяльності лекція була змістовною, логічною, супроводжувалася аналізом

прикладів, демонстрацією наочного матеріалу. Такий підхід викликає живу зацікавленість лекційним матеріалом, активізуючи тим самим розумову діяльність майбутніх учителів. Доповнюючи традиційну лекцію комплексом активних методів навчання, можна вводити нові нюанси в пізнавальну діяльність студентів, що різко підвищує ефективність навчального процесу, посилює пізнавальну активність, самостійність усіх учасників і в процесу навчання. Організація активних розумових дій під час лекції забезпечується створенням проблемних ситуацій, умов для організації самостійної роботи, введенням ігрових ситуацій, викладанням навчальної інформації методом роздуму вголос, використанням у процесі лекції навмисних помилок тощо. Лекція – це ефективна форма систематичного, емоційного, безпосереднього контакту свідомості, почуттів, волі, інтуїції особистості педагога з внутрішнім світом студентів. Нестандартно думаючий, обізнаний, компетентний, цікавий для молоді викладач курсу безпеки життєдіяльності надає не просто інформацію, а спонукає до проникнення в сутність навчального матеріалу та проголошених проблем завдяки захопленості, глибини знань у науковій галузі. Лекція покликана не тільки формувати знання, а й сприяти всебічному розвитку особистості майбутніх учителів.

Семінарські заняття призначені забезпечити розвиток творчого професійного мислення, пізнавальної мотивації та професійного використання знань у навчальних умовах. Семінари пов'язані з усіма видами навчальної праці, найперше, з лекціями та самостійною роботою студентів.

Завдяки застосуванню на семінарських заняттях різних активних методів навчання можна досягти ефективного перетворення теоретичних знань на практичні. У процесі вирішення різноманітних педагогічних завдань з курсу безпеки життєдіяльності відбувається не тільки теоретичне осмислення процесів і явищ, але й здійснюється емоційне сприймання їх сутнісних характеристик, моделюється еколого-валеологічна діяльність майбутнього вчителя, формується його еколого-валеологічна культура.

При виконанні студентами лабораторно-практичних робіт відбувається розширення та конкретизація теоретичних знань; поглиблюються та розвиваються їх експериментальні вміння і навички самостійної експериментально-пошукової діяльності; формуються вміння самостійно планувати діяльність і фіксувати, зіставляти проміжні та кінцеві результати. Лабораторно-практичні заняття вимагають від студента вміння аналізувати і синтезувати наукову інформацію, прогнозувати подальший розвиток процесів та явищ, проявляти ініціативу і самостійність під час виконання конкретного виду завдань.

Однією з провідних форм оволодіння загальнонауковими, професійними та еколого-валеологічними знаннями є самостійна навчально-пізнавальна діяльність студента. Дослідники стверджують, що самостійна пізнавальна діяльність студента передбачає постановку студентом перед собою усвідомленої мети та змісту роботи; правильне визначення та вибір ефективних способів і засобів її виконання; своєчасний кон-

троль за ходом її виконання і внесення коректив у хід та способи виконання [7].

Самостійна пізнавальна діяльність сприяє розвитку внутрішньої і зовнішньої самоорганізації майбутнього спеціаліста, активного творчого ставлення до одержаної інформації, здатності будувати індивідуальну траєкторію самоосвіти та усвідомлено застосовувати знання з курсу безпеки життєдіяльності в навчанні та житті. Саме тому важливе місце у формуванні валеологічної освіти майбутнього вчителя посідають методи навчання. Вони є провідними структурними компонентами навчального процесу. Метод – серцевина процесу навчання, ланка, яка сполучає запроєктовану ціль і кінцевий результат. Процес навчання реалізується шляхом взаємодії діяльності викладача (викладання) і діяльності студента (учіння). Викладач здійснює різноманітні дії, які допомагають студентам оволодіти навчальним матеріалом, сприяють активізації їх навчальної діяльності; студент сприймає, осмислює, здобуває інформацію, розв'язує навчальні завдання, засвоює, розвивається, виховується. Метод при цьому є упорядкованою взаємодією, співробітництвом, партнерством. Саме ця впорядкована взаємопов'язана діяльність викладача та студента є однією з основних ознак сутності методу навчання. Другою загальною ознакою методу є цілеспрямованість взаємодії діяльності викладача та студентів на досягнення завдань освіти, розвитку і виховання. Ці ознаки є суттєвими, але не єдиними. У процесі навчання зв'язок методу з іншими компонентами є зворотним: метод є похідним від цілей, завдань, змісту, форм навчання; водночас він суттєво впливає на можливість їх практичної реалізації.

Методи навчання – це впорядковані способи взаємопов'язаної діяльності викладача й студента, спрямовані на розв'язання навчально-виховних завдань [7, 9]. Методи навчання виконують важливі загальні функції в процесі навчання. За їх допомогою студенти оволодівають змістом навчальних предметів, викладачі здійснюють управління пізнавальною діяльністю студентів, формуванням позитивних мотивів навчання, інтелектуальним розвитком студентів; відбувається формування особистісних якостей, оцінка й корекція навчальних досягнень студентів. Виходячи з особливостей, завдань і змісту формування культури майбутнього вчителя, збагачуються і уточнюються функції методів навчання. Серед них можна визначити ще такі функції: стимульовальну, мотиваційну, освітньо-виховну, пошуково-розвивальну, дослідницько-розвивальну, комунікативну та контрольнокорекційну. Обираючи той чи інший метод навчання для реалізації того чи іншого завдання з формування фахової підготовки студента з курсу безпеки життєдіяльності, викладач повинен знати, які функції може виконувати кожен із них і як їх спрямувати на посилення тієї чи іншої функції.

Аналіз традиційної системи навчання студентів дозволив дійти таких висновків. По-перше, у ній переважно використовуються пояснювально-ілюстративний і інформаційно-репродуктивний методи навчання, що спираються на репродуктивне мислення студентів. Навчальний матеріал студентам пропону-

ється як готова інформація у вигляді певних догм, які студент осмислює, запам'ятовує й відтворює. Далі застосовує цю інформацію для розв'язання типових завдань, запропонованих викладачем, причому способи й прийоми розв'язання завдань студент також одержує, від викладача в готовому вигляді, після чого отримані знання застосовує на практиці. Отже, студентові в процесі навчання необхідно лише вивчити, виконати вправи за готовими зразками й застосовувати знання, навички і набуті вміння на практиці. Пізнавальна ж активність студентів за такого навчання невисока і більша частина студентів навчається без особливого інтересу, докладаючи лише зусилля на те, щоб не отримати незадовільні оцінки. По-друге, під час традиційного проведення лабораторно-практичних та семінарських занять, які спрямовані на закріплення теоретичних знань та практичних умінь і найчастіше побудовані одноманітно, ініціативність, самостійність та індивідуальність студентів є незначною. Безперечно, що традиційна система має багато й позитивних моментів, але все ж у процесі формування компетентності в курсі з безпеки життєдіяльності слід звертатися до методів, які дозволяють розвивати активне мислення студентів, уміння самостійно вирішувати нестандартні завдання, використовувати знання для творчого розв'язання різних питань.

Щоб реалізувати такі завдання, викладачеві з курсу безпеки життєдіяльності треба володіти всією сукупністю сучасних методів - як традиційних, так й інноваційних.

Оскільки метод навчання є досить складним багатоаспектним утворенням, то за кожним із них методи згруповані в системи та створені класифікації методів. Класифікація методів навчання – це впорядкована за певною ознакою їхня система. У викладанні курсу з безпеки життєдіяльності потрібні лише ті, які слугують його ефективності.

Якщо виходити із сучасної парадигми освіти – особистісно орієнтованого навчання, то студент у навчальному процесі може бути об'єктом, суб'єктом, суб'єктом взаємодії. Коли студент є об'єктом навчання, то застосовані методи за характером пізнавальної активності будуть пасивними (студент слухає, записує, запам'ятовує, відтворює). Якщо студент бере активну участь у здобуванні нових знань, стає суб'єктом навчання (бере участь у бесіді, відповідає на запитання, пропонує власне розв'язання завдання, самостійно його виконує, доповнює, аналізує тощо), то застосовані методи називають активними. Якщо ж студент є суб'єктом активної взаємодії з викладачем під час вивчення нового матеріалу, то застосовані методи називають інтерактивними. Інтерактивні методи навчання передбачають такі способи взаємопов'язаної діяльності, коли навчання відбувається у взаємодії викладача та студентів з метою спільного виконання навчальних завдань, розвитку особистості студента.

Поєднуючи традиційні та інноваційні методи навчання, взаємодія яких може сприяти ефективному вирішенню завдань щодо формування професійної компетентності майбутнього вчителя. Кожен метод навчання має свої переваги і недоліки, які слід враховувати при виборі та поєднанні в процесі виконання

поставлених завдань. Наприклад, методи лекції, розповіді називають традиційними, пасивними методами. Проте саме за допомогою цих методів успішно подаються великі блоки навчального матеріалу, зразки розв'язання проблем.

У процесі фахової підготовки з курсу безпеки життєдіяльності важливим завданням є вироблення в майбутнього вчителя вмінь приймати обгрунтовані рішення в умовах, наближених до реальних. Ефективним способом для цього є ситуаційні семінари(метод кейсів), які імітують практичне вирішення ситуації. Інформація подається у вигляді фактів, що ґрунтуються на реальній ситуації, і завдання студентів полягає в її аналізі та виробленні рекомендацій щодо її вирішення. Конкретна ситуація - це опис реальної ситуації, де існує необхідність вирішення однієї чи кількох проблем. Ці рішення, як правило, неочевидні й неоднозначні. Є багато можливих розв'язань однієї й тієї самої проблеми, іноді такого розв'язання не існує взагалі. Метод кейсів сприяє розвитку вміння аналізувати ситуацію, оцінювати альтернативи, вибирати оптимальний варіант і складати план його здійснення. Багаторазове використання такого підходу до організації семінарів дозволяє виробити стійкі навички вирішення практичних завдань. Для роботи з кейсом складають групи з 3-7 осіб, які студенти формують самостійно. Чим менша кількість учасників у групі, тим більша залученість кожного студента до роботи над кейсом, тим вищою є його персональна відповідальність за результат. Кожна група вибирає керівника - модератора, роль якого полягає в розподілі питань між учасниками, відповідальності за роботу групи та прийняті рішення. Після завершення роботи модератор доповідає про висновки, які зробила група. Роль викладача в аудиторії – спрямування бесіди або дискусії (наприклад, за допомогою проблемних питань), контроль часу роботи, залучення всіх студентів групи в процес аналізу кейса. Студентів з вищим рівнем знань і умінь необхідно постійно заохочувати до виконання ролі ведучих на семінарських заняттях, які б спрямовували роботу інших студентів. Колективна співпраця в роботі відіграє позитивну роль у формуванні таких якостей, як відповідальність і вимогливість до себе.

На особливу увагу заслуговують тренінги, які орієнтовані на вирішення та закріплення ефективних моделей ситуаційної безпечної поведінки, максимально активну участь студентів, взаємообмін досвідом та використання ефективної групової взаємодії. Тренінг можна визначити як групу методів розвитку здібностей до навчання й оволодіння будь-яким складним видом діяльності та як спосіб перепрограмування наявної в людини моделі керування поведінкою і діяльністю.

Тренінг базується на принципах, що кардинально відрізняють його від традиційного навчання. До принципів, покладених в основу тренінгу, відносять: принцип активності, дослідницької (творчої) позиції, об'єктивації (усвідомлення) поведінки, партнерського (суб'єкт-суб'єктного) спілкування.

У системі формування культури місце тренінгу з безпеки життєдіяльності – це заплановані та система-

тичні зусилля з розвитку та вдосконалення знань, навичок, умінь та настанов людини на безпечну поведінку за допомогою емпіричних засобів навчання. У ході тренінгу набуваються знання та навички для ефективного вирішення певного завдання, формуються певні професійні і спеціальні якості майбутнього вчителя.

Проектна діяльність як один із методів особистісно орієнтованого навчання спрямована на формування самостійних дослідницьких умінь, розвиток пізнавальних навичок студентів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити, виявляти компетенцію в питаннях, пов'язаних з розробленням та реалізацією проектів. Вона сприяє розвитку творчих здібностей, об'єднує знання, які були отримані в ході навчального процесу, залучає студентів до вирішення життєво важливих проблем безпеки життєдіяльності.

Проекти класифікуються: за домінуючим видом діяльності (дослідницькі, інформаційні, творчі, рольово-ігрові, практико-орієнтовані); предметно-змістовою галуззю (монопроекти та міжпредметні проекти); характером контактів (внутрішні, регіональні, міжнародні); кількістю учасників проекту (індивідуальні, парні, групові); тривалістю (короткочасні, середньої тривалості, довготривалі) [9, с. 4].

Визначають кілька етапів підготовки роботи над проектом: пошук або формулювання проблеми; організація творчих груп для роботи над проектом; планування роботи над проектом; пошук і збирання інформації; аналіз інформації; оформлення й подання проекту; аналіз та оцінка результатів роботи над проектом [7].

Перший крок на етапі розроблення проекту з безпеки життєдіяльності - постановка проблеми. Такою проблемою є, зокрема, відновлення та збереження здоров'я людини в умовах небезпеки навколишнього середовища. Наступні етапи: аналіз проблеми, визначення альтернативних шляхів її вирішення, вибір найкращого варіанту, усвідомлення мети та завдання проекту. Мета - це результат дій, який вирішує поставлену проблему. Відповідно до мети визначаються його завдання - специфічні результати, що в комплексі досягають мети проекту. Розрізняють завдання, що створюють продукт (отримані дані, підготовлені інформаційні матеріали тощо), та завдання, які збільшують потенціал, тобто створюють нематеріальний продукт (формування нових навичок, знань тощо). Під час організації навчального проектування педагог повинен: координувати весь процес роботи над проектом; допомагати в пошуку джерел, необхідних для роботи над проектом; самому бути джерелом інформації; підтримувати й заохочувати студентів; забезпечувати постійну роботу над проектом [7]. Особливу цінність становлять прикладні проекти, які ґрунтуються на красназвочному принципі вивчення й охорони здоров'я населення на тлі загальних проблем, бо тоді проблеми будуть більш зрозумілі та вирішувані.

Високу ефективність для формування умінь і навичок мають лабораторно – практичні роботи. У процесі виконання лабораторно-практичних робіт студенти оволодівають навичками роботи з різними вимірювальними приладами, якісними та кількісними ме-

тодами визначення екологічного стану різних об'єктів навколишнього середовища, ознайомлюються з нормативною документацією, яка регламентує вплив тих чи інших факторів середовища на організм людини. Можна навести такі приклади тематики лабораторно-практичних робіт з різних курсів: «Санітарно-гігієнічна оцінка навчальної аудиторії», «Визначення радіаційного фону території», «Якісні показники освітлення в різних навчальних приміщеннях» та ін.

Звичайно лабораторно-практичні заняття проводяться фронтально, що не виключає можливості пасивного виконання завдань одними студентами за рахунок інших. Щоб уникнути таких негативних тенденцій, бажано використовувати систему індивідуальних завдань в викладанні курсу з безпеки життєдіяльності. Такий підхід дозволяє стимулювати індивідуальну творчо-пошукову роботу кожного члена групи.

Це дозволяє не тільки індивідуалізувати процес навчання, але й зробити теоретичний матеріал більш аргументованим, життєвим та менш академічним. Тому задача є об'єктом, що детермінує не тільки процес мислення людини, але й мобілізує всю особистість у цілому, охоплюючи її емоційну сферу, інтереси, думки й потреби. Розглядаючи задачу з психологічного погляду, можна вважати її ефективним засобом евристичної діяльності. Задача традиційно розглядається як особлива форма пізнання дійсності, але ми при використанні розрахункових задач ставимо за стратегічну мету перш за все формування системи способів діяльності. Розв'язуючи задачі, студенти набувають чітких уявлень про структуру цього процесу; виявляють чисельні дані, що містяться в прихованому вигляді в задачі; установлюють залежності між виявленими даними й шуканими числами; на основі знайденої залежності здійснюють відповідні математичні дії. У пошуках відповіді на запитання задачі студенти стають безпосередньо причетними до еколого-валеологічних проблем, отримують реальні можливості використати отримані знання в житті, набувають досвіду прийняття екологічно доцільних рішень. Крім завдань з безпеки життєдіяльності на розв'язання, можна давати студентам завдання на складання таких задач. Це дозволяє формувати вміння визначати коло проблем, які можна включити в умову задачі та проаналізувати й підібрати умови, наближені до реальних. Ігрові методи мають на меті формування аналітичних навичок, а також навичок поведінки в різних, у тому числі нестандартних, ситуаціях, а особливо в умовах небезпеки для здоров'я чи життя. У студента формуються ніби дворівневі дії (інваріантна основа й варіативна оболонка). Інваріантна основа виявляється в типових ситуаціях, варіативна частина працює в нестандартних і неструктурованих ситуаціях.

Гра як метод навчання та виховання застосовується для встановлення більш тісного зв'язку теорії з практикою, удосконалення професійних умінь і навичок. Ігрова модель навчання покликана реалізовувати, крім основної дидактичної мети, ще й комплекс цілей: забезпечення контролю емоцій; надання можливості самовизначення; сприяння й допомога в розвитку творчої уяви; надання можливості вдосконалення навичок співпраці в соціальному аспекті; надання мож-

ливості висловлювати свої думки. Сутність ділових ігор полягає в навчанні професійній діяльності шляхом її моделювання, близького до реальних умов, з обов'язковим розгалуженим динамічним розвитком ситуації, завдання, проблеми, яка вирішується. Від інших методів активного навчання ділова гра відрізняється тим, що в цьому випадку використовується модель системи ситуацій. Таке живе моделювання має цілу низку переваг. Уміння аналізувати ситуацію, знайти в ній вирішальну ланку, обґрунтувати рішення та організувати їх виконання - невід'ємна професійна риса майбутнього педагога. Використання ділових ігор сприяє розвитку в студентів практичного підходу до фактів, що аналізуються, а необхідність знаходити власні рішення виробляє в них конструктивний тип мислення. Також ділові ігри розвивають уміння обстоювати свою точку зору. Роль викладача при проведенні гри дуже багатогранна. До гри він інструктор, у процесі її проведення - консультант, по закінченні - суддя та керівник дискусії. Бажано, щоб ділова гра проходила в атмосфері творчості. Це підвищить емоційність гри, а тим самим і ступінь засвоєння матеріалу.

Висновок. Поєднуючи традиційні та інноваційні методи навчання, взаємодія яких може сприяти ефективному вирішенню завдань щодо формування професійної компетентності майбутнього вчителя. Кожен метод навчання має свої переваги і недоліки, які слід враховувати при виборі та поєднанні в процесі виконання поставлених завдань.

Список літератури:

1. *Бойчук, Ю. Д.* Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методичні аспекти [Текст]: монографія / Ю. Д. Бойчук. – Суми: Університетська книга, 2008. – 357 с.
2. *Білик, Л. І.* Екологічна відповідальність студентів: Теоретико-методичні аспекти [Текст]: монографія / Л. І. Білик. – Черкаси: Вертикаль, 2005. – 340 с.
3. *Гончаренко, М. С.* Безпека життєдіяльності та основи валеології [Текст]: навч. пос. / М. С. Гончаренко, О. О. Коновалова, Л. В. Васильєва. – Х.: Вид-во ХНУ, 2006. – 96 с.
4. *Злобін, Ю. А.* Загальна екологія [Текст]: навч. пос. / Ю. А. Злобін, Н. В. Кочубей. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – 416 с.
5. *Коцур, Н. І.* Валеологія [Текст]: підр. / Н. І. Коцур, Л. С. Гармаш, І. О. Калиниченко, Л. П. Товкун. – Корсунь-Шевченківський, 2011. – 581 с.
6. *Бойчук, Ю. Д.* Основи екології людини [Текст]: навч. пос. / Ю. Д. Бойчук, Е. М. Солошенко, Є. Я. Школенко, В. М. Савченко; за заг. ред. Е. М. Солошенко. – Х.: Вид-во ХНУ, 2007. – 546 с.
7. *Пехота, О. П.* Освітні технології [Текст]: навч.-мет. пос. / О. П. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
8. *Пістун, І. П.* Безпека життєдіяльності [Текст]: навч. пос. / І. П. Пістун. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2003. – 301 с.
9. *Полат, Е. С.* Новые педагогические технологии [Текст] / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Мойсеева. – М.: Академия, 2001. – 272 с.
10. *Жилицький, В. Ц.* Основи охорони праці [Текст] / В. Ц. Жилицький. – Львів: Афіша, 2002. – 360 с.

Bibliography (transliterated):

1. Boichuk, Yu. D. (2008). Ekologo-valeolohichna kultura maibutnoho vchytelia: teoretyko-metodychni aspekty. Sumy: Universytetska knyha, 357.
2. Bilyk, L. I. (2005). Ekolohichna vidpovidalnist studentiv: Teoretyko-metodychni aspekty. Cherkasy: Vertykal, 340.
3. Honcharenko, M. S., Konovalova, O. O., Vasyliieva, L. V. (2006). Bezpeka zhyttiedialnosti ta osnovy valeolohii. Kharkiv: Vyd-vo KhNU, 96.
4. Zlobin, Yu. A., Kochubei, N. V. (2003). Zahalna ekolohiia. Sumy: VTD «Universytetska knyha», 416.
5. Kotsur, N. I., Harmash, L. S., Kalynychenko, I. O., Tovkun, L. P. (2011). Valeolohiia. Korsun-Shevchenkivskyyi, 581.
6. Boichuk, Yu. D., Soloshenko, E. M., Shkolenko, Ye. Ya., Savchenko, V. M.; Soloshenko, E. M. (Ed.) (2007). Osnovy ekolohii liudyny. Kharkov: Vyd-vo KhNU, 546.
7. Piekhota, O. P., Kiktenko, A. Z., Liubarska, O. M. (2001). Osvitni tekhnolohii. Kyiv: A.S.K., 256.
8. Pistun, I. P. (2003). Bezpeka zhyttiedialnosti. Sumy: VTD "Universytetska knyha", 301.
9. Polat, E. S., Buharkina, M. Yu., Moiseeva, M. V. (2001). Novye pedagogicheskie tekhnologii. Moscow: Akademiya, 272.
10. Zhydetskiy, V. Ts. (2002). Osnovy okhorony pratsi. Lviv: Afisha, 360.

Надійшла (received) 11.05.2017

Бібліографічні описи / Библиографические описания / Bibliographic descriptions

Сучасні тенденції викладання основ безпеки життєдіяльності у педагогічних ВНЗ в умовах модульно-рейтингової системи/ Годун Н. І., Кебкало Т. Г., Миздренко О. М., Харченко Н. А., Буц М. А. / Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Механіко-технологічні системи та комплекси. – Харків : НТУ «ХПІ», 2017. – No 19(1241). – С.124–130. – Бібліогр.: 10 назв. – ISSN 2079-5459.

Современные тенденции преподаванию основ безопасности жизнедеятельности в педагогических вузов в условиях модульно-рейтинговая система/ Годун Н. И., Кебкало Т. Г., Миздренко О. Н., Харченко Н. А., Буц М. А. / Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Механіко-технологічні системи та комплекси. – Харків : НТУ «ХПІ», 2017. – No 19(1241). – С.124–130. – Бібліогр.: 10 назв. – ISSN 2079-5459.

Modern tendencies for the foundation of life safety in pedagogical high schools in conditions modular rating system/ Godun N., Kebkalo T., Mizdrenko O., Kharchenko N., Buzz M. //Bulletin of NTU "KhPI". Series: Mechanical-technological systems and complexes. – Kharkov: NTU "KhPI", 2017. – № 19 (1241). – P.124–130. – Bibliogr.:10. – ISSN 2079-5459

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Годун Наталія Іванівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри медико-біологічних дисциплін і валеології, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київської обл., Україна, 08401; valeologiya406@ukr.net.

Кебкало Тамара Григорівна – кандидат біологічних наук, доцент кафедри медико-біологічних дисциплін і валеології, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київської обл., Україна, 08401.

Миздренко Оксана Миколаївна – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри медико-біологічних дисциплін і валеології, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київської обл., Україна, 08401.

Харченко Наталія Анатоліївна – викладач кафедри медико-біологічних дисциплін і валеології, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київської обл., Україна, 08401.

Буц Марина Анатоліївна – викладач кафедри медико-біологічних дисциплін і валеології, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київської обл., Україна, 08401.

Годун Наталія Іванівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри медико-біологічних дисциплін і валеології, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», вул. Сухомлинського, 30, г. Переяслав-Хмельницький Київської обл., Україна, 08401; valeologiya406@ukr.net.

Кебкало Тамара Григорівна – кандидат біологічних наук, доцент кафедри медико-біологічних дисциплін і валеології, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», вул. Сухомлинського, 30, г. Переяслав-Хмельницький Київської обл., Україна, 08401.

Миздренко Оксана Николаївна – кандидат історичних наук, старший преподаватель кафедри медико-біологічних дисциплін і валеології, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», вул. Сухомлинського, 30, г. Переяслав-Хмельницький Київської обл., Україна, 08401.

Харченко Наталья Анатоліївна – преподаватель кафедри медико-біологічних дисциплін і валеології, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», вул. Сухомлинського, 30, г. Переяслав-Хмельницький Київської обл., Україна, 08401.

Буц Марина Анатоліївна – преподаватель кафедри медико-біологічних дисциплін і валеології, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», вул. Сухомлинського, 30, г. Переяслав-Хмельницький Київської обл., Україна, 08401.

Godun Natalia – PhD, associate professor of the department of medical and biological disciplines and valeology, State Pedagogical University "Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Gregory Skovoroda", st. Sukhomlynsky, 30, m. Pereyaslav-Khmelnytsky, Kyiv region, Ukraine, 08401; valeologiya406@ukr.net.

Keckalo Tamara – PhD, associate professor of the Department of Biomedical Sciences and Valeology, Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Gregory Skovoroda, ul. Sukhomlynsky, 30, m. Pereyaslav-Khmelnytsky, Kyiv region, Ukraine, 08401.

Mizdrenko Oksana – PhD, Senior Lecturer of the Department of Medical and Biological Disciplines and Valeology, State Pedagogical University "Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Gregory Skovoroda", st. Sukhomlynsky, 30, m. Pereyaslav-Khmelnytsky, Kyiv region, Ukraine, 08401.

Kharchenko Natalia – teacher of the department of medical and biological disciplines and valeology, State Pedagogical University "Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Gregory Skovoroda", st. Sukhomlynsky, 30, m. Pereyaslav-Khmelnytsky, Kyiv region, Ukraine, 08401.

Buzz Marina – teacher of the department of medical and biological disciplines and valeology, State Pedagogical University "Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Gregory Skovoroda", st. Sukhomlynsky, 30, m. Pereyaslav-Khmelnytsky, Kyiv region, Ukraine, 08401.